

Із аналізу норм Закону про ОРД та КПК можна зробити, на нашу думку, висновок про те, що матеріали, надані органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, можуть бути прийняті органами розслідування тільки як речові докази (ст. 78 КПК, ст. 154 проекту КПК) або як інші документи (ст. 82 КПК, ст. 157 проекту КПК). Результати оперативно-розшукової діяльності на підставі постанови органу, який її здійснював, можуть бути подані органам розслідування лише в порядку, передбаченому ст. 66 КПК (ст. 133 проекту КПК).

Однак цю норму слід доповнити вказівкою на обов'язок органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, активно діяти в напрямку виявлення та розкриття злочинів.

Проведені в процесі доказування слідчі дії по перевірці цих доказів не змінюють їх процесуальної форми і не витісняють їх із доказування, а мають за мету лише підтвердити чи спростувати відомості, що містяться в речових доказах чи інших документах, за допомогою одержання нових доказів у ході розслідування кримінальної справи.

Гадаємо, що врахування наведених пропозицій щодо змін і доповнень до Закону про ОРД та до проекту КПК не тільки буде здійснено в інтересах оперативно-розшукової, слідчої, прокурорської та судової практики, але в цілому підвищить ефективність кримінального судочинства, забезпечить вирішення одного із його найважливіших завдань — охорону прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які беруть у ньому участь.

Надійшла до редколегії 20.06.01

І. Борисенко, кандидат юридичних наук (НЮА України)

Організація та проведення тактичних операцій при розслідуванні вбивств з розчленуванням трупа

У процесі розслідування виникають складні тактичні завдання щодо встановлення особи загиблого, місця вчинення вбивства і розчленування трупа, виявлення злочинця і знарядь

злочину, вирішити які неможливо шляхом проведення окремих слідчих дій. Для їх виконання потрібен комплекс слідчих, оперативно-розшукових, організаційно-технічних та інших заходів. З огляду на те, що ці завдання виникають в умовах, що повторюються, з'являється можливість типізувати дії слідчого і, залежно від слідчої ситуації визначити відповідний комплекс подібних дій, який у криміналістиці одержав назву тактичної операції.

Незважаючи на окремі розбіжності, в криміналістиці сформульовано поняття тактичної операції, визначено її елементи і розроблено їх класифікації. З нашої точки зору, найбільш повним і правильним, таким, що відображує сутність цієї категорії, слід вважати визначення тактичної операції як комплексу взаємопов'язаних і взаємообумовлених слідчих та інших дій, здійснюваних за єдиним планом¹ з метою реалізації такого тактичного завдання, яке не може бути вирішено шляхом проведення окремих слідчих дій². Проведення тактичної операції повинно передбачатися планом розслідування конкретної кримінальної справи, в якому мають знайти відображення цілі тактичної операції, строки її проведення (в тому числі і строки окремих її етапів, вказівки щодо її учасників), вичерпне коло питань, що підлягають з'ясуванню. Крім цього, для її реалізації заздалегідь планується залучення необхідних сил і засобів. Тактичні операції вимагають ретельної підготовки, глибокого аналізу слідчої ситуації, що склалася, чіткого розподілу обов'язків, додержання послідовності проведення слідчих та інших дій, єдиного керівництва з боку слідчого.

Для перевірки версій і відповідно до типових слідчих ситуацій в кожному конкретному випадку здійснюється найбільш раціональний комплекс дій. Інакше кажучи, кожній з виділених ситуацій властивий певний алгоритм дій слідчого. Тому важливо з урахуванням обсягу наявної інформації про особу розчленованого трупа і особу, що вчинила злочин, виділяти найбільш типові слідчі ситуації, які виникають при розслідуванні цього виду вбивств. До розряду типових можна віднести такі первісні слідчі ситуації:

¹ Див.: Дранкин Л. Я. Особенности информационного поиска в процессе расследования и тактика следствия // Проблемы повышения эффективности предварительного следствия. — Л., 1976. — С. 54.

² Див.: Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений. — Минск, 1979. — С. 49.

1) не встановлено особу потерпілого і відсутні відомості про підозрюваного;

2) встановлено особу трупа, але відсутні дані щодо підозрюваного;

3) слідчий має у своєму розпорядженні дані про особу, яка вчинила злочин, але відсутня інформація про потерпілого (особу останнього не встановлено).

4) встановлено особу розчленованого трупа і слідчий має у своєму розпорядженні досить повні дані про особу, яка вчинила вбивство.

Розглянемо більш детально найбільш типові слідчі ситуації, можливі в початковій стадії розслідування у справах про вбивства з розчленуванням трупа, які обумовлюють передусім тактику проведення конкретних слідчих та інших дій.

Як уже зазначалося, обмежений обсяг первинної інформації про особу вбитого і злочинця дозволяє відносити *першу* слідчу ситуацію до найбільш складних. У проблемних ситуаціях, до яких, безумовно, належить і досліджувана, розслідування здійснюється при гострому дефіциті інформації щодо багатьох елементів криміналістичної характеристики. Тому в таких випадках доцільними є організація і проведення тактичної операції «Збирання первинної інформації», призначення якої полягає у забезпеченні цілеспрямованої уваги і дій слідчого на збиранні інформації про елементи структури злочину і розробку для досягнення цієї мети оптимальних засобів і умов¹. У зв'язку з цим видається невиправданою, на наш погляд, назва тактичної операції «Огляд місця події», запропонована С. Лаврухіним². Слід пам'ятати, що тактична операція являє собою комплексне утворення, до якого, крім огляду місця події, входять також дії непроцесуального характеру. Крім цього в назві тієї чи іншої тактичної операції мають бути відображені й завдання, що вирішуються за допомогою її проведення на конкретному етапі розслідування.

¹ Див.: *Логинов Е. А.* Теоретические основы тактических операций и их производство на первоначальном этапе расследования умышленных убийств: Дис. ... канд. юрид. наук. — Волгоград, 1996. — С. 96.

² Див.: *Лаврухин С. В.* Выбор тактических операций в типичных ситуациях расследования умышленных убийств // Алгоритмы и организация решения следственных задач. — Иркутск, 1982. — С. 67.

Коли особа загиблого невідома, так само як недостатньо її даних про особу, що вчинила вбивство, аналіз зібраних на місці події відомостей та їх правильна оцінка набувають першорядного значення. У подібній ситуації з усіх елементів криміналістичної характеристики відомі лише спосіб розчленування, спосіб приховування і місце виявлення розчленованих частин трупа, яке, до того ж, як правило, не є місцем злочину. Це обумовлює неясність або мінімальну інформативність утвореної слідової картини. У такій ситуації важливу роль відіграє інформація, одержана при огляді місця події, яка різною мірою свідчить про особу злочинця. Величезного значення тут набуває версійна діяльність слідчого, яка дозволяє цілеспрямовано організувати пошук слідів і доказів, а отже, й обрати найбільш оптимальну тактику дій в слідчій ситуації, що склалася. Будь-які дані, які так чи інакше можуть стосуватися особи злочинця, повинні ретельно фіксуватися й аналізуватися. Маючи у своєму розпорядженні мінімальну інформацію, слідчий повинен деталізувати її з урахуванням кола питань, які треба з'ясувати у справі, намітити, які конкретно дії можна провести для перевірки наявних фактів і одержання нових даних. Тому при вивченні зібраної інформації необхідно намагатися систематизувати її за елементами криміналістичної характеристики. «Кореляційна інформація» слідів¹ дозволяє при наявності у справі відомостей про одні обставини злочину судити про зміст інших, поки що невідомих. А оскільки більшість закономірних зв'язків носить імовірнісний характер, то інформація про ці стереотипи та їх зв'язки має пряме відношення до побудови слідчих версій при плануванні розслідування в проблемній ситуації. Основним елементом (ядром) тактичної операції «Збирання первинної інформації» має бути огляд місця події, що, втім, «не знижує значення інших її елементів, оскільки лише системність усього комплексу дій і заходів забезпечує вирішення проміжного завдання, а потім і кінцевої мети»². Первинна слідча ситуація нерідко може складатися внаслідок проведення одного лише огляду місця події³, який може бути про-

¹ Див.: Турчин Д. А. Информация следов преступления // Повышение эффективности расследования преступлений. — Иркутск, 1986. — С. 43.

² Дранкин Л. Я. Основы теории следственных ситуаций. — Свердловск., 1987. — С. 141.

³ Див.: Селиванов Н. А. Типовые версии, следственные ситуации и их значение для расследования // Соц. законность. — 1985. — № 7. — С. 54.

ведено до порушення кримінальної справи. А ситуація може бути визначена як слідча тільки після порушення кримінальної справи. До цього моменту має місце ситуація злочинної події, так звана дослідча ситуація¹. Проте огляд місця події, що проводиться до порушення кримінальної справи, створює фундаментальну основу для виникнення слідчої ситуації, будучи джерелом формування доказів, її утворюючих. У цьому значенні огляд місця події — універсальна слідча дія, а тому логічно обґрунтованим видається включення його до структури відповідної тактичної операції.

Збирання інформації має проводитися як процесуальними, так і непроцесуальними способами з використанням усіх можливих оперативно—розшукових заходів, а саме: «прочісування» навколишньої місцевості; подвірні обходи; залучення кінолога з службово-розшуковим собакою; консультації з фахівцями (наприклад, моделювання особи злочинця за всіма залишеними на місці події слідами); проведення передекспертного дослідження виявлених частин трупа і речових доказів. За допомогою названої тактичної операції виявляється інформаційна сутність конкретної слідчої ситуації, і тому в цьому аспекті вона є базисом для проведення операції «Встановлення особи невпізаного трупа» та ін.

Свого часу В. Шиканов запропонував тактичний комплекс «Атрибуція трупа» (все про вбитого), який має різний характер, тобто проходить період у декілька етапів розслідування², оскільки не вичерпує себе як тактична операція і після встановлення особи невпізаного трупа (подальше вивчення особи вбитого, перевірка його зв'язків та ін.). Як відомо, тактична операція може бути за обсягом і більш вузькою, виконувати окреме завдання³. Комплексний же характер цієї проблемної ситуації обумовлює, на наш погляд, необхідність проведення декількох тактичних операцій, які вирішують окремі (приватні) завдання і загалом спрямовані на досягнення основної

¹ Див.: Зеленецький В. С. Доследственные ситуации в системе уголовного процесса // Повышение эффективности расследования преступлений. — Иркутск., 1986. — С. 132.

² Див.: Дранкин Л. Я. Особенности информационного поиска в процессе расследования и тактика следствия. — С. 54.

³ Див.: Коновалова В. Е. Организация расследования хищений государственного и общественного имущества. — Х., 1984. — С. 35.

мети — встановити особу розчленованого трупа. До їх числа слід відносити тактичну операцію *«Пошук відсутніх частин трупа»*, а згодом і *«Ідентифікація особи невпізаного трупа»*.

Тактична операція *«Встановлення особи невпізаного трупа»* також є характерною для вирішення першої слідчої ситуації. Специфіка планування в цій ситуації полягає в тому, що всі слідчі дії і оперативно-розшукові заходи спрямовані на встановлення особи загиблого і виконуються за окремим планом названої тактичної операції, після проведення якої може бути складено загальний план розслідування. При її проведенні плануються організація і виконання таких процесуальних дій, організаційно-перевірочних та оперативно-розшукових заходів: огляд місця події і частин трупа; огляд одягу трупа і пакувального матеріалу; допит свідків; призначення і проведення судово-медичної експертизи, а в разі необхідності — й інших судових експертиз; пред'явлення частин трупа для впізнання; «туалет» (а в разі необхідності — реставрація голови загиблого); складання карти невпізаного трупа; дактилоскопіювання трупа; фотозйомка його за правилами впізнавальної зйомки і виготовлення фотопортрета; використання службово-розшукового собаки; подвірно-поквартирний обхід у районі виявлення частин трупа або в місцях, де загиблий відпочивав, проживав, працював; виявлення осіб, що зникли в районі виявлення трупа і сусідніх регіонах; перевірка особи загиблого за криміналістичними обліками; зіставлення фотознімків невпізаного трупа з фотографіями в «оперативних фотоальбомах»; підготовка і розсилка орієнтувань і фотографій невпізаного трупа в районні, міські та обласні відділи МВС України; організація пошукових заходів з метою встановлення особи вбитого в громадському транспорті, домоуправліннях, житлово-комунальних конторах. Ця ситуація може бути поділена на підвиди: а) *бракує наявних орієнтуючих даних для встановлення особи трупа*; б) *особа загиблого невідома, але є певні ідентифікаційні ознаки: особливі прикмети, папілярні візерунки, додатні для ідентифікації, тощо*.

Слід підкреслити, що інформаційний рівень, який дозволяє встановити особу невпізаного трупа, повністю залежить від того, які частини трупа виявлено і наскільки ретельно проводилося їх експертне дослідження. Слідчій практиці відомі випадки, коли навіть за мінімальним обсягом інформації

(досліджувалася лише гомілковостопна частина ноги) за робочою гіпертрофією кісткової тканини судово-медичний експерт висловив припущення, що загиблою є балерина, що й підтвердилося в ході подальшого розслідування¹.

При відсутності орієнтуючих даних щодо особи розчленованого трупа (коли навіть експертним дослідженням розчленованих частин не виявлено ознак, що дозволяють ідентифікувати загиблого) важливо організувати цілеспрямований пошук відсутніх частин трупа з охопленням якнайбільшої території, прилеглої до місця, де їх було виявлено (тактична операція «Пошук відсутніх частин трупа»). Паралельно з роботою по перевірці можливих версій про вбитого мають вживатися заходи і до встановлення вбивці, зокрема, потрібно намітити заходи щодо виявлення свідків із числа місцевих жителів, які бачили людей з валізами, пакунками, схожими з тими, в яких було виявлено розчленовані частини.

При виявленні окремих частин трупа шляхом запитів до органів внутрішніх справ з'ясовується, чи не виявлено там частини невпізаного розчленованого трупа. Подібні запити повинні розсилатися не тільки у райони і області, а й у сусідні регіони країни, з обов'язковим зазначенням, які саме частини були виявлено, часу і місця їх виявлення, приблизного часу і способу розчленування. Одночасно провадяться слідчі дії та оперативно-розшукові заходи щодо виявлення осіб, які зникли безвісти, але ще не були взяті на відповідний облік. Зокрема з'ясовується, чи мали місце випадки невиходу на роботу, нез'явлення на навчання, відпочинок, лікування, у відрядження. Виявляються факти незатребуваного багажу з камер схову або пошти до запитання на вокзалах і в поштових відділеннях. Ці дані збираються у готелях, будинках відпочинку, медичних, навчальних та інших установах, у приватних осіб.

При виявленні кожної нової частини трупа проводиться огляд місця події і частини трупа, після чого вона передається до судово-медичної установи для дослідження і консервації до виявлення інших частин або ж (якщо раніше були виявлені відсутні частини трупа) для ідентифікації особи. Специфічним завданням тут є інтеграція ознак, що характеризують просторово роз'єднані частини трупа і передбачають проведення

¹ Див.: Следственная практика. — М., 1974. — С. 27–38.

судово-медичної експертизи для встановлення, чи належать виявлені частини до одного трупа¹, а в необхідних випадках (зокрема при повному розчленуванні) — використання можливостей генотипоскопії (ідентифікації за молекулами ДНК). Якщо достовірно встановлено, що виявлені частини трупа є частинами однієї людини, а за кожним окремим фактом їх виявлення порушувалися кримінальні справи, то після цього вони об'єднуються в одне провадження. Залежно від специфіки місця виявлення розчленованих частин, способів приховування (зокрема особливостей транспортування) та інших обставин може виникнути необхідність у проведенні тактичної операції «Встановлення місця вчинення вбивства і розчленування трупа».

Важливою криміналістичною особливістю таких убивств є те, що у більшості випадків місце виявлення розчленованих частин не є місцем вчинення злочину (81%), а найбільш вірогідним місцем убивства і розчленування трупа є, як правило, жила приміщення злочинця. Встановленню місця вчинення вбивства може сприяти виявлення розчленованих частин трупа в різних місцях (за умови, що частини трупа є частинами однієї людини). Необхідно з'ясувати, як частини трупа потрапили до місць їх виявлення. З цією метою в плані розслідування при проведенні названої тактичної операції важливо передбачити вивчення транспортних комунікацій, маршрутів, розкладів і графіків руху міського і залізничного транспорту. Тому після встановлення, що частини трупа належать одній людині, важливого значення у визначенні можливого місця проживання невідомого злочинця набуває аналітична робота. Наприклад, при розслідуванні вбивства М. слідчо-оперативна група ретельно вивчала, чи не було якоїсь закономірності в тому, що злочинець відвозив і залишав частини розчленованого трупа в тих місцях, де вони були виявлені. Ретельно аналізувались територіальне співвідношення і тимчасові інтервали між місцями виявлення частин трупа, а також використані при цьому прийоми і знаряддя. Визначивши точку перетину маршрутів міського транспорту, що проходила через місця виявлення розчленованих частин трупа, була висунута версія про те, що злочинець проживає безпосеред-

¹ Див.: Селиванов Н. А., Соя-Серко Л. А. Убийство: как его раскрыть. — М., 1994. — С. 132.

ньо близько від цієї зупинки (місця перетину маршрутів), що згодом і підтвердилося¹. Аналізуючи справу К. (Одеса, 1985–1989 рр.), який вбивав і розчленовував на своїй квартирі жінок, які вели паразитичний спосіб життя, Ю. Алєнін справедливо відзначає, що своєчасне проведення аналітичної роботи з визначення місця проживання вбивці і можливого місця розчленування жертв значно прискорило б процес розкриття деяких серійних убивств, учинених цим злочинцем².

Легко помітити, що в подібній ситуації домінуючого характеру набуває саме пошукова діяльність, спрямована на заповнення інформаційних прогалів, а основним завданням слідчого на цьому етапі є збирання інформації про особу невпізнаного трупа, яка дозволить згодом ідентифікувати загиблого. Якщо при успішній реалізації цієї тактичної операції було одержано дані щодо особи загиблого, то подальше планування розслідування передбачає виконання комплексу дій, спрямованих на її ідентифікацію.

Важливі відомості, що дозволяють встановити особу вбитого, можуть бути одержані при проведенні судових, насамперед судово-медичної, експертиз. Поряд з цим проводяться: дактилоскопування з метою перевірки за криміналістичними обліками попередніх судимостей; складання карти невпізнаного трупа з метою зіставлення її з картами осіб, що зникли безвісти; пред'явлення частин тіла для впізнання особам, що заявили про зникнення рідних або близьких. Якщо шляхом проведення перелічених заходів з різноманітних причин (наприклад, потерпілий може не перебувати на криміналістичних обліках, так само як може бути відсутня і заява про зникнення особи, тощо) особу загиблого не встановлено, важливого значення набуває звернення органів слідства до громадськості через засоби масової інформації, що значно збільшує потенційні можливості слідства. За їх допомогою передається прохання сприяти у встановленні особи загиблого зі словесним описом або шляхом демонстрації зображення загиблого (після відповідного «туалету» або реставрації) у місцевих телепрограмах.

¹ Див.: *Кежоян А.* Идентификация при раскрытии убийств с расчлененным трупом // Соц. законность. – 1970. – № 2. – С. 66.

² Див.: *Алєнін Ю. П.* Теоретические и практические основы раскрытия и расследования очагов преступления: Дис. ... д-ра юрид. наук. – Одесса, 1996. – С. 346.

У другій слідчій ситуації хід розслідування стає більш ясним, оскільки особу загиблого встановлено. Основним напрямом розслідування тут стає одержання даних щодо злочинця. Алгоритм вирішення цієї ситуації (після огляду місця події) такий: огляд квартири вбитого — допити свідків — огляд місця, де загиблого останнім часом бачили живим виявлені свідки — вилучення і огляд документів, пов'язаних з його особою. Коли має місце дана ситуація, то ключем до встановлення особи злочинця є дослідження обставин, пов'язаних з особою потерпілого. Це, в свою чергу, передбачає необхідність встановлення:

- соціально-демографічної, правової та етично-психологічної характеристик, фізичних особливостей і можливостей, стану здоров'я;

- способу життя, намірів, планів, інтересів, захоплень, обставин їх реалізації, поведінки в службовій, побутовій та іншій обстановці, стосунків з оточуючими;

- кола зв'язків, знайомств і осіб, з якими загиблий підтримував або встановлював тимчасові контакти, характеристик цих осіб.

При вивченні поведінки в побуті з'ясовуються: взаємостосунки між потерпілим і членами його сім'ї, друзями, родичами, сусідами, іншими знайомими і незнайомими людьми, поведінка вдома, на вулиці, в різних життєвих ситуаціях, в стані алкогольного сп'яніння. Нерідко можливість для побудови обґрунтованих версій про особу злочинця дає з'ясування істотних, неординарних подій соціально-побутового характеру в житті потерпілого і його зв'язків, що передували його вбивству (факти подружньої невірності, розлучення, одержання спадщини, наявність великих грошових сум тощо). При дослідженні поведінки у сфері професійної діяльності необхідно з'ясувати: стосунки з колегами, підлеглими і начальством, коло обов'язків загиблого, чи мали місце конфлікти з товаришами по службі, в чому вони виражалися і як розв'язувалися. При дослідженні зв'язків і взаємостосунків загиблого може здійснюватися тактична операція «Перевірка зв'язків потерпілого». Змістом подібного комплексу охоплюються дії зі збирання інформації про особу загиблого: опити і допити родичів, знайомих, колег по роботі, сусідів. Внаслідок проведення цих дій частіше за все можуть бути одержані дані, що вказу-

ють на злочинця, а це, в свою чергу, дозволяє організувати тактичні операції класу «Викриття злочинця», «Докази поведінки» та ін.

У третій слідчій ситуації заходи, що плануються слідчим, підпорядковані завданню встановлення особи вбитого. Для цієї ситуації характерним є поділ, залежно від того, чи затримано злочинця, або ж останній переховується від слідства. Встановлення особи загиблого має істотне значення для з'ясування мотивів злочину, цілей та інших обставин скоєного. Якщо злочинець затриманий, а особу потерпілого не встановлено, то у більшості випадків це пояснюється відсутністю між ними тривалих взаємозв'язків (як правило, вони не були знайомі). Виникає дана ситуація і внаслідок одержання при огляді місця події конкретних відомостей щодо особи злочинця (показання свідків, речові докази та ін.). Так, при огляді лежа трупа було виявлено шмаття газети і частини телеграми з ініціалами злочинця.

Перевірка версій щодо загиблого проводиться за допомогою системи слідчих та оперативно-розшукових дій, аналогічної описаній нами при розгляді діяльності з перевірки версій, що впливають із першої слідчої ситуації. В цілому ж для цієї ситуації характерний комплексний алгоритм заходів, спрямованих на встановлення особи невпізаного трупа.

У рамках четвертої слідчої ситуації можливий більш дрібний поділ з виділенням таких ситуативних варіантів: а) злочинця затримано після вчинення злочину; б) злочинець переховується від слідства. Залежно від цього може видозмінюватися і алгоритм дій слідчого. У криміналістичній літературі подібні ситуації називають простими, оскільки, на відміну від розглянутих вище, для них характерна наявність інформації як про потерпілого, так і про особу, що вчинила вбивство. Вони виникають тоді, коли злочинця затримано на місці злочину; якщо на нього вказують свідки-очевидці або особи, яким він повідомив про скоєне; при явці з повинною. Діяльність слідчого в цій ситуації зводиться до збирання, закріплення доказів і перевірки причетності затриманого до розслідуваного вбивства. Але слідчий не повинен допускати спрощеного підходу, навіть якщо злочинця затримано безпосередньо після вчинення вбивства. При видимій простоті ця ситуація характеризується великим обсягом і трудомісткістю слідчих та

інших дій слідчого, спрямованих на виявлення злочинної діяльності в повному обсязі. Завдання слідчого — пошук доказів шляхом проведення огляду місця події, подвірньо-поквартирних обходів, допиту свідків, огляду і допиту підозрюваного. Зусилля слідчого при цьому спрямовані на збирання доказів про причетність особи до вчиненого вбивства. Якщо наявних доказів недостатньо, то дії слідчого спрямовані на пошук нових доказів, зокрема проводяться повторні огляди і обшуки, розширюється коло і пошук обізнаних осіб, проводяться їх допити.

Коли злочинець переховується, то основне завдання слідства — встановити місце його перебування і вжити заходів щодо його виявлення і затримання. У плані розслідування намічаються заходи щодо його розшуку, об'єднані тактичною операцією «Пошук злочинця». У разі обізнаності слідчого про місце вірогідного перебування злочинця доцільно запланувати проведення тактичної операції «Затримання злочинця» за схемою: затримання — особистий обшук — огляд — обшук за місцем проживання — огляд вилучених предметів — призначення необхідних експертиз. Як показує практика, корисно скласти декілька варіантів плану затримання з урахуванням можливих змін обстановки і дій злочинця, що дозволяє звести до мінімуму ризик зриву операції. При затриманні проводиться освідування злочинця (особливу увагу слід звернути на сліди крові і сліди боротьби або опору). Якщо є свідки, які бачили злочинця біля місць виявлення частин трупа, то він пред'являється цим особам для впізнання. У його квартирі проводиться обшук, за результатами якого можуть бути призначені різні експертизи. Показання підозрюваного про місце залишення ним частин трупа, маршрути пересування, обставини вчинення вбивства і розчленування детально фіксуються в процесі допиту і досліджуються шляхом перевірки показань на місці. Версії, що перевіряються в цій ситуації, в основному стосуються конкретних обставин справи і кола винних осіб.

Розглянуті тактичні операції розробляються і проводяться для перевірки висунутих версій з метою вирішення локально самостійного завдання — з урахуванням відомих елементів криміналістичної характеристики цього виду вбивств встановити ті, які невідомі в ситуації, що склалася. У цьому проявляється обумовленість тактичних операцій елементами кримі-

налістичної характеристики і слідчими ситуаціями. Характеристики зазначених алгоритмів дій слідчого є найкращими у певних слідчих ситуаціях, проте не вичерпують усіх численних варіацій, які можуть виникнути на практиці. Наведений нами типовий перелік тактичних операцій залежно від слідчих ситуацій, які складаються в процесі розслідування розглядуваних убивств, може зазнавати певних змін, що стосуються, як правило, черговості (послідовності) проведення названих слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, включених у відповідну тактичну операцію. Розглянуті тактичні операції являють собою оптимальну сукупність заходів, коригування яких в кожному конкретному випадку дозволить успішно використати їх при розслідуванні вбивств із розчленуванням трупа.

Надійшла до редколегії 10.03.01